

DEFINIRANJE I ODABIR KLJUČNIH KOMPETENCIJA

Sažetak

Današnje društvo postavlja teške zahtjeve pred pojedince, koji se suočavaju s kompleksnošću u mnogim aspektima svoga života. Koje, dakle, ključne kompetencije pojedinci trebaju usvojiti da bi odgovorili na te zahtjeve? Definiranje takvih kompetencija omogućilo bi bolje procjenjivanje stupnja pripremljenosti mladih ljudi i odraslih osoba za suočavanje sa životnim izazovima, kao i utvrđivanje glavnih ciljeva obrazovanja i cjeloživotnog učenja.

OECD je surađivao s brojnim znanstvenicima, stručnjacima i institucijama s ciljem utvrđivanja manjeg skupa ključnih kompetencija koje pomažu pojedincima i cjelokupnom društvu u postizanju vlastitih ciljeva. U sklopu projekta *Definiranje i odabir ključnih kompetencija* (DeSeCo) izrađen je trodijelni konceptualni okvir takvih kompetencija. Pojedinci trebaju posjedovati sposobnost:

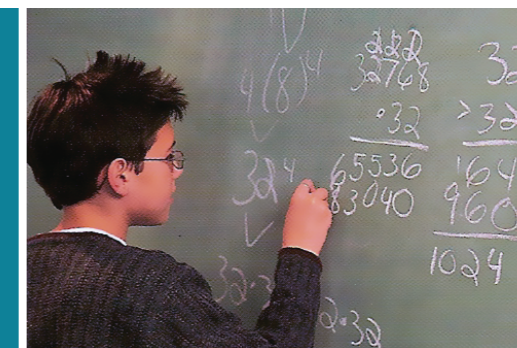
- **interaktivnog korištenja alata** – korištenje fizičkih alata poput informacijske tehnologije te socio-kulturalnih alata poput jezika za interakciju sa svojom okolinom
- **interakcije u heterogenim skupinama** – surađivanje s drugim ljudima iz različitih okruženja u sve više međuovisnom svijetu
- **autonomnog djelovanja** – preuzimanje odgovornosti za upravljanje vlastitim životom u odnosu na širi socijalni kontekst.

Ovaj sažetak definira specifične kompetencije koje su nužne u svakoj od triju kategorija kompetencija te objašnjava zašto su one važne u suvremenom životu. Uz to, objašnjen je način na koji konceptualni okvir može poslužiti kao usmjerenje za dugoročnije širenje procjena postignuća na nova područja kompetencija.

DEFINIRANJE I ODABIR KLJUČNIH KOMPETENCIJA

Sažetak

DEFINIRANJE I ODABIR KLJUČNIH KOMPETENCIJA

Sažetak

BIBLIOTEKA OECD/PISA

Izvorno objavio OECD na engleskom jeziku pod naslovom:
The Definition and Selection of Key Competencies: Executive Summary, OECD 2005
<http://www.oecd.org/dataoecd/47/61/35070367.pdf>

Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, Nacionalni PISA centar, Hrvatska, odgovoran je za kvalitetu hrvatskog prijevoda i njegovu usklađenost s izvornim tekstom.

Nakladnik:
Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja - PISA centar

Za nakladnika:
Goran Sirovatka

Glavna urednica:
Michelle Braš Roth

Prevoditeljica:
Ana Markočić Dekanić

Lektorica:
Dubravka Volenec

Grafičko oblikovanje:
Studio Limeta

Tisak:
VIGOGRAF, Zagreb

Naklada:
1500 primjeraka

ISBN 978-953-7556-14-3

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem

PISA I DEFINICIJE KLJUČNIH KOMPETENCIJA

Godine 1997. zemlje članice OECD-a pokrenule su *Program za međunarodnu procjenu znanja i vještina učenika* (PISA) s ciljem praćenja mjere u kojoj su učenici pri završetku obveznog školovanja usvojili znanja i vještine nužne za potpuno sudjelovanje u društvu. Razvoj PISA-e temeljen je na:

- njezinoj usmjerenosti na obrazovnu politiku, pri čemu nacrt i metode izvješćivanja omogućuju vladama da na temelju rezultata stječu spoznaje vezane uz obrazovnu politiku
- njezinom inovativnom konceptu „pismenosti“, koji se odnosi na sposobnost učenika da učinkovito analiziraju, logički zaključuju i komuniciraju pri postavljanju, rješavanju i tumačenju problema u različitim predmetnim područjima
- njezinoj važnosti za cjeloživotno učenje, zbog čega PISA nije ograničena samo na procjenu učeničkih kurikularnih i međukurikularnih kompetencija, već se od njih traže i podatci o njihovoj motivaciji za učenje, samopoimanju i osviještenosti o vlastitim strategijama učenja
- njezinoj periodičnosti, što zemljama sudionicama omogućuje da prate svoj napredak u postizanju ključnih obrazovnih ciljeva.

PISA procjene započele su usporedbom znanja i vještina učenika u području čitalačke pismenosti, matematike, prirodoslovlja i rješavanja problema. Međutim, procjene postignuća učenika u odabranim predmetima provodile su se vodeći računa o tome da uspjeh učenika u životu ovisi o mnogo širem rasponu kompetencija. OECD-ov projekt *Definiranje i odabir ključnih kompetencija* (DeSeCo), koji je sažeto predstavljen u ovoj publikaciji, nudi konceptualni okvir koji može poslužiti kao usmjerenje za dugoročnije širenje procjena postignuća na nova područja kompetencija.

OPĆI PREGLED

Koje kompetencije su nam potrebne za uspješan život i dobro funkcioniranje društva?

Današnje društvo postavlja teške zahtjeve pred pojedince, koji se suočavaju s kompleksnošću u mnogim aspektima svoga života. Koje, dakle, ključne kompetencije pojedinci trebaju usvojiti da bi odgovorili na takve zahtjeve? Definiranje takvih kompetencija omogućilo bi bolje procjenjivanje stupnja pripremljenosti mladih ljudi i odraslih osoba za suočavanje sa životnim izazovima, kao i utvrđivanje glavnih ciljeva obrazovanja i cjeloživotnog učenja.

Pojam „kompetencija“ ne podrazumijeva samo znanja i vještine. On uključuje i sposobnost odgovaranja na kompleksne zahtjeve korištenjem i mobilizacijom psiholoških resursa (uključujući vještine i stavove) u određenom kontekstu. Na primjer, sposobnost učinkovitog komuniciranja ovisi o poznavanju jezika, praktičnim informacijskim vještinama i stavovima prema sugovorniku.

Pojedincima je u suočavanju s kompleksnim izazovima današnjeg društva potreban širok spektar kompetencija. Međutim, detaljno popisivanje svih sposobnosti koje bi trebali posjedovati u raznim kontekstima i određenim trenucima svoga života bilo bi od male praktične vrijednosti. OECD je putem projekta DeSeCo surađivao s brojnim znanstvenicima, stručnjacima i institucijama s ciljem utvrđivanja manjeg skupa ključnih kompetencija, utemeljenog na teorijskim i konceptualnim spoznajama. Svaka ključna kompetencija mora:

- pridonositi postizanju ishoda važnih za društva i pojedince
- pomagati pojedincima u odgovaranju na važne zahtjeve u mnoštvu različitih konteksta
- biti važna za sve pojedince, a ne samo za stručnjake.

Zašto su kompetencije danas toliko važne?

Globalizacija i modernizacija stvaraju sve veću različitost i međuovisnost u svijetu. Da bi razumjeli svijet i dobro funkcionirali u njemu, pojedinci trebaju, na primjer, ovladati novim tehnologijama i otkriti značenje većih količina dostupnih podataka. Uz to se kao društvo suočavaju i s kolektivnim izazovima, kao što je postizanje ravnoteže između gospodarskog rasta i ekološke održivosti te blagostanja i socijalne pravednosti. U tim kontekstima, kompetencije koje su pojedincima potrebne da bi ostvarili osobne ciljeve postaju kompleksnije i zahtijevaju mnogo više od ovladavanja određenim usko definiranim vještinama.

“Održivi razvoj i socijalna kohezija presudno ovise o kompetencijama cjelokupnog stanovništva, pri čemu se pod kompetencijama misli na skup znanja, vještina, stavova i vrijednosti.”

Ministri obrazovanja zemalja OECD-a

Tri opće kategorije ključnih kompetencija

Konceptualni okvir projekta DeSeCo dijeli ključne kompetencije u tri opće kategorije. Prvo, pojedinci trebaju biti sposobni koristiti mnoštvo različitih alata za učinkovitu interakciju s okolinom: fizičke alate poput informacijske tehnologije te sociokulturalne alate kao što je jezik. Trebaju razumjeti takve alate dovoljno dobro da bi ih prilagodili vlastitim potrebama, odnosno da bi ih koristili interaktivno. Drugo, u sve više međuovisnom svijetu pojedinci trebaju biti sposobni surađivati s drugim ljudima, a budući da će se susretati s ljudima iz različitih okruženja, potrebna im je sposobnost interakcije u heterogenim skupinama. Treće, pojedinci trebaju biti sposobni preuzeti odgovornost za upravljanje svojim životom, smjestiti svoj život u širi socijalni kontekst i djelovati autonomno.

Ove kategorije, od kojih svaka ima posebno težište, međusobno su povezane i zajedno tvore osnovu za identificiranje ključnih kompetencija. U središtu konceptualnog okvira nalazi se potreba pojedinaca za promišljanjem i reflektivnim djelovanjem. Refleksivnost se ne odnosi samo na sposobnost pojedinaca da rutinski primijene neku formulu ili metodu u određenoj situaciji, već i na sposobnost da se nose s promjenama, uče na temelju iskustva i kritički razmišljaju i djeluju.

Na sljedećim stranicama prvo se razmatraju zahtjevi suvremenog života i njihova implikacija za razvoj konceptualnog okvira, a nakon toga i sam konceptualni okvir. Na kraju se razmatra primjena konceptualnog okvira u procjenama obrazovnih ishoda i u šire svrhe.

Razvoj konceptualnog okvira: kako je OECD razvio suradnički, multidisciplinarni pristup definiranju skupa ključnih kompetencija

Krajem 1997. godine OECD je pokrenuo projekt DeSeCo s ciljem razvoja čvrstog konceptualnog okvira koji će omogućiti identifikaciju ključnih kompetencija i unapređivanje međunarodnih istraživanja u kojima se ispituju sposobnosti mladih i odraslih osoba. Taj projekt, koji se provodi pod vodstvom Švicarske i koji je povezan s PISA-om, okupio je stručnjake različitih disciplina, interesne skupine i političke analitičare s ciljem razvoja politički relevantnog konceptualnog okvira. Svaka od zemalja OECD-a sudjelovala je u tom procesu iznoseći svoja stajališta. Projekt je prepoznao univerzalne izazove globalnog gospodarstva i kulture te zajedničke vrijednosti koje usmjeravaju odabir najvažnijih kompetencija, ali je vodio računa i o razlikama u vrijednostima i prioritetima pojedinih zemalja i kultura.

OSNOVA ZA KLJUČNE KOMPETENCIJE

Kompetencije i zahtjevi suvremenog života

Utvrdjivanje ključnih kompetencija ne može biti rezultat samovoljnih odluka o poželjnim osobnim kvalitetama i kognitivnim vještinama, već pomnog razmatranja psihosocijalnih preduvjeta za uspješan život i učinkovito društvo. Koje zahtjeve današnje društvo postavlja pred svoje građane? Odgovor na to pitanje treba se temeljiti na koherentnom konceptu ključnih kompetencija.

Ovakav pristup, koji je vođen zahtjevima, usmjeren je na pitanje što je to pojedincima potrebno da bi dobro funkcionirali u društvu s kojim se susreću. Koje kompetencije trebaju imati da bi pronašli i zadržali posao? Koje sposobnosti prilagodbe su im potrebne da bi se uspješno nosili s razvojem tehnologije?

Međutim, kompetencije nisu važan čimbenik samo u načinima na koje se pojedinci nose sa svijetom, već i u tome kako pridonose oblikovanju svijeta. Dakle, kompetencije ne ovise samo o ključnim obilježjima i zahtjevima suvremenog života, već i o prirodi osobnih i kolektivnih ciljeva.

Opisani konceptualni okvir ne odnosi se na kolektivne sposobnosti organizacija ili skupina, već na individualne kompetencije. Međutim, iz donjeg prikaza vidljivo je da individualne kompetencije zajedno utječu i na sposobnost postizanja zajedničkih ciljeva.

Individualni i globalni izazovi

Da bi se mogli prilagođavati u promjenjivom, kompleksnom i međuovisnom svijetu, pojedinci se moraju oslanjati na ključne kompetencije. Te kompetencije trebaju biti prikladne za svijet u kojemu:

- se tehnologija brzo i neprestano razvija pa je pojedincima, osim jednokratnog ovladavanja procesima, potrebna i prilagodljivost da bi se nosili s njome
- društva postaju sve raznolikija i fragmentiranija, zbog čega međuljudski odnosi traže sve češći kontakt s ljudima koji su drugačiji od nas
- globalizacija uzrokuje stvaranje novih oblika međuovisnosti, a postupci su podložni utjecajima (poput gospodarske konkurentnosti) i posljedicama (poput onečišćenja) koji sežu mnogo dalje od lokalne ili nacionalne zajednice pojedinca.

Opće vrijednosti kao uporište

Budući da su za postizanje kolektivnih ciljeva potrebne individualne kompetencije, odabir ključnih kompetencija treba u određenoj mjeri biti temeljen na shvaćanju zajedničkih vrijednosti. Iz tog se razloga konceptualni okvir temelji na općim zajedničkim vrijednostima. Sve zemlje OECD-a slažu se da su demokratske vrijednosti i postizanje održivog razvoja važni. Te vrijednosti upućuju na to da bi pojedinci trebali biti sposobni ostvariti svoj potencijal, ali i poštivati druge i pridonositi stvaranju pravednog društva. Ta komplementarnost individualnih i kolektivnih ciljeva treba biti uzeta u obzir u konceptualnom okviru, koji vodi računa i o autonomnom razvoju pojedinaca i o njihovoj interakciji s drugim ljudima.

Odabir ključnih kompetencija

Navedene potrebe nameću pojedincima različite zahtjeve na različitim mjestima i u različitim situacijama. Međutim, kao što je već navedeno, ključne kompetencije su one kompetencije koje imaju posebnu vrijednost, koje su korisne u brojnim područjima i koje su potrebne svim pojedincima.

Prvi od navedenih uvjeta, da bi kompetencije trebale imati vrijednost, odnosi se na mjerljivu dobit, kako u ekonomskom, tako i u socijalnom smislu. Nedavna istraživanja učvrstila su stajalište da ljudski kapital nema ključnu ulogu samo u ekonomskoj uspješnosti, već da pridonosi i ključnoj individualnoj i društvenoj dobrobiti kao što je bolje zdravlje, veće blagostanje, bolje roditeljstvo te povećani društveni i politički angažman.

Drugi uvjet, da bi kompetencije trebale biti korisne u širokom rasponu konteksta, znači da bi trebale biti primjenjive u mnogim područjima života. Na primjer, neke kompetencije nisu potrebne samo na tržištu rada, već i u privatnom životu, političkom angažmanu itd., a upravo takve transverzalne kompetencije smatraju se ključnima.

Treći uvjet, da bi ključne kompetencije trebale biti važne za sve pojedince, umanjuje važnost kompetencija koje su korisne u samo jednoj specifičnoj djelatnosti, zanimanju ili području života. Naglasak je stavljen na transverzalne kompetencije, čijem bi razvijanju i održavanju svi trebali težiti.

KONCEPTUALNI OKVIR

Osnovna obilježja ključnih kompetencija

Konceptualni okvir ključnih kompetencija sastoji se od skupa specifičnih kompetencija objedinjenih prema integriranom pristupu. Prije razmatranja specifičnosti kompetencija iz triju navedenih skupina, važno je spomenuti osnovna obilježja svih triju kategorija.

Više od stečenog znanja i vještina

Većina zemalja OECD-a ističe važnost fleksibilnosti, poduzetnosti i osobne odgovornosti. Od pojedinaca se ne očekuje samo da budu prilagodljivi, već i inovativni, kreativni, autonomni i samomotivirani.

Mnogi se znanstvenici i stručnjaci slažu da u suočavanju s današnjim izazovima pojedincima nije dovoljna samo reprodukcija akumuliranog znanja, već su im potrebne i razvijene sposobnosti rješavanja kompleksnih mentalnih zadataka. Ključne kompetencije uključuju mobilizaciju kognitivnih i praktičnih vještina, kreativnih sposobnosti i drugih psiholoških resursa kao što su stavovi, motivacija i vrijednosti.

Iako kompetencije obuhvaćaju mnogo više od naučenog znanja, projekt DeSeCo ukazuje na to da se same kompetencije mogu stjecati u povoljnoj okolini učenja.

U središtu konceptualnog okvira nalazi se sposobnost pojedinaca za samostalno promišljanje kao izraz moralne i intelektualne zrelosti te sposobnost preuzimanja odgovornosti za vlastito učenje i postupke.

Refleksivnost - osnova ključnih kompetencija

Temeljni dio konceptualnog okvira čini refleksivno mišljenje i djelovanje. Refleksivno mišljenje zahtijeva relativno kompleksne mentalne procese i traži da subjekt procesa mišljenja postane njegov objekt. Na primjer, refleksivnost omogućuje pojedincu koji je ovladao određenom mentalnom tehnikom da promišlja o toj tehnici, da ju apsorbira, da ju poveže s drugim aspektima svoga iskustva te da ju mijenja ili prilagođava. Nakon takvih procesa mišljenja, refleksivni pojedinci nastavljaju dalje s primjenom ili djelovanjem.

Dakle, refleksivnost podrazumijeva korištenje metakognitivnih vještina (mišljenje u mišljenju), kreativnih sposobnosti te zauzimanje kritičkog stava. Nije samo važno kako pojedinci promišljaju, već i kako općenito oblikuju iskustva, uključujući njihove misli, osjećaje i društvene odnose. Iz tog razloga, pojedinci trebaju dostići onu razinu socijalne zrelosti koja im omogućuje oslobađanje od društvenih pritisaka, zauzimanje različitih stajališta, stvaranje neovisnih prosudbi te preuzimanje odgovornosti za svoje postupke.

Više od dihotomije: primjer refleksivnosti

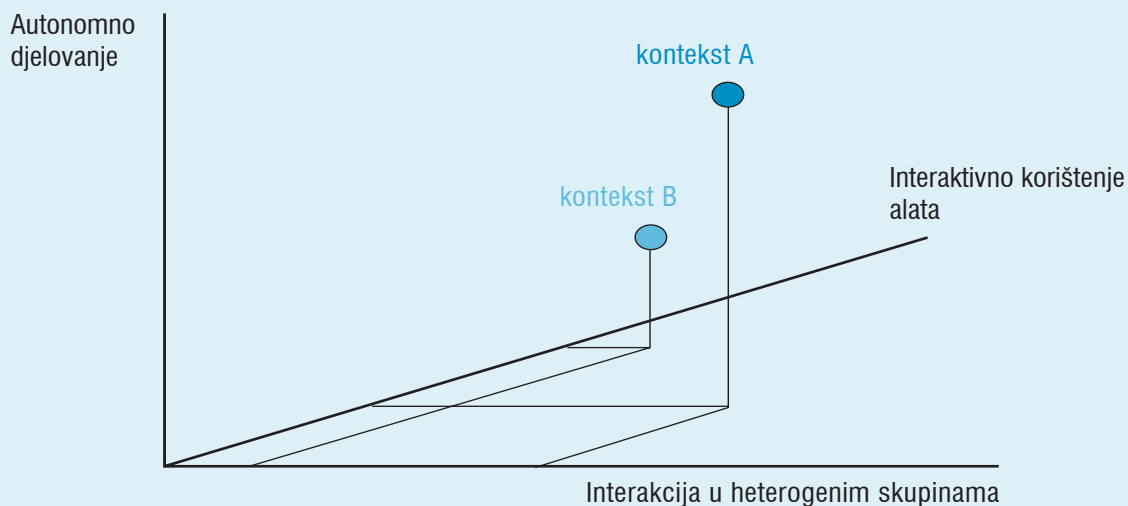
Sposobnost nošenja s razlikama i proturječjima nalazi se na mnogim popisima ključnih kompetencija u gospodarskom i obrazovnom sektoru. U današnjem raznolikom i kompleksnom svijetu ne bismo smjeli žuriti sa samo jednim odgovorom, rješenjem “ili-ili”, već bismo trebali ukloniti tenzije, na primjer između autonomije i solidarnosti, raznolikosti i univerzalnosti te inovacije i kontinuiteta, integriranjem naizgled proturječnih ili neusklađenih ciljeva kao aspekata iste stvarnosti. Dakle, pojedinci moraju naučiti razmišljati i djelovati na integriraniji način, vodeći računa o mnogobrojnim međusobnim vezama i odnosima među stajalištima ili idejama koje se možda čine proturječnima, no koja su ponekad takva možda samo površinski.

Kombiniranje ključnih kompetencija

Još jedna veza između dolje opisanih specifičnih kompetencija jest ta da pojedinci u bilo kojem kontekstu ne koriste samo jednu kompetenciju, već čitav niz kompetencija. Zapravo, bilo koja situacija ili cilj može zahtijevati splet kompetencija, koji je specifičan za svaki pojedini slučaj.

Ovisno o životnoj situaciji, pojedinci koriste različite kompetencije u različitoj mjeri u skladu s, na primjer, kulturalnim normama, dostupnosti tehnologije, društvenim odnosima i odnosima moći.

Različite kombinacije ključnih kompetencija u različitim kontekstima

1. kategorija kompetencija: interaktivno korištenje alata

Društveni i profesionalni zahtjevi globalnog gospodarstva i informacijskog društva traže ovladavanje sociokulturalnim alatima za interakciju sa znanjem kao što su jezik, informacije i znanje te fizičkim alatima kao što su računala.

Da bi se interaktivno služili alatima, pojedincima nije potreban samo pristup alatima i tehničke vještine za njihovo korištenje (npr. čitanje teksta, uporaba računalnog programa), već trebaju razvijati i prilagođavati znanja i vještine. Da bi to činili, trebaju biti upoznati sa samim alatom i razumjeti kako on mijenja interakciju sa svijetom i kako se može koristiti za postizanje širih ciljeva. U tom smislu alat nije samo pasivan posrednik, već instrument u aktivnom dijalogu između pojedinaca i njihove okoline.

Pojedinci se susreću sa svijetom pomoću kognitivnih, sociokulturalnih i fizičkih alata. Ti susreti zatim oblikuju način na koji oni razumiju svijet i postaju kompetentni u njemu, kako se nose s transformacijom i promjenama te kako odgovaraju na dugoročne izazove. Interaktivno korištenje alata pojedincima otvara nove mogućnosti za percepciju svijeta i povezivanje s njime.

Aktualna međunarodna istraživanja kao što su PISA (www.pisa.oecd.org) te *Adult Literacy and Life Skills Survey* (ALL, www.ets.org/all) koje provodi Statistics Canada pružaju empirijske dokaze o važnosti ključnih kompetencija vezanih uz sposobnost interakcije s alatima poput pisanih tekstova.

KOMPETENCIJA 1-A

Sposobnost interaktivnog korištenja jezika, simbola i tekstova

Ova ključna kompetencija odnosi se na učinkovito korištenje vještina govornog i pismenog izražavanja, vještina računanja i drugih matematičkih vještina u različitim situacijama. Ovaj alat nužan je za dobro funkcioniranje u društvu i na radnom mjestu te za sudjelovanje u učinkovitom dijalogu s drugim ljudima. Uz ovu kompetenciju vežu se pojmovi poput “sposobnost komunikacije” ili “pismenost”.

Čitalačka i matematička pismenost u PISA istraživanju te matematičke vještine u ALL istraživanju primjeri su ove ključne kompetencije.

Zašto

- potreba za poznavanjem najnovijih tehnologija
- potreba za prilagođavanjem alata vlastitim potrebama
- potreba za vođenjem aktivnog dijaloga sa svijetom

Koje kompetencije

- A. interaktivno korištenje jezika, simbola i tekstova
- B. interaktivno korištenje znanja i informacija
- C. interaktivno korištenje tehnologije

KOMPETENCIJA 1-B

Sposobnost interaktivnog korištenja znanja i informacija

Sve važnija uloga uslužnog i informacijskog sektora te središnja uloga upravljanja znanjem u današnjim društvima traže od pojedinaca da budu sposobni interaktivno koristiti informacije i znanje.

Ova ključna kompetencija zahtijeva kritičko promišljanje o prirodi samih informacija - o njihovoj tehničkoj infrastrukturi i njihovom socijalnom, kulturalnom, pa čak i ideološkom kontekstu i utjecaju. Informacijske sposobnosti nužne su za razumijevanje opcija, oblikovanje mišljenja, donošenje odluka te za informirano i odgovorno djelovanje.

Da bi interaktivno koristili znanja i informacije pojedinci trebaju:

- prepoznati i utvrditi što je nepoznato
- prepoznati, pronaći i pristupiti odgovarajućim izvorima informacija (uključujući stjecanje znanja i prikupljanje informacija na internetu)
- procijeniti kvalitetu, primjerenost i vrijednost informacija i njihovih izvora
- organizirati znanje i informacije.

Primjer ove ključne kompetencije jest prirodoslovna pismenost, definirana u konceptualnom okviru za prirodoslovlje u ciklusu istraživanja PISA 2006. PISA istraživanjem ne ispituju se samo sposobnosti učenika za primjenu kognitivnih vještina, već i stupanj njihove spremnosti za angažman i interakciju u znanstvenom istraživanju te njihov interes za znanstvena pitanja.

KOMPETENCIJA 1-C

Sposobnost interaktivnog korištenja tehnologije

Tehnološke inovacije nameću nove zahtjeve pred pojedince na radnom mjestu i izvan njega. Tehnološki napretci istodobno im otvaraju nove mogućnosti za učinkovitije odgovaranje na zahtjeve na nove i drugačije načine.

Da bi interaktivno koristili tehnologiju, pojedinci trebaju biti svjesni novih načina njezine primjene u svakodnevnom životu. Informacijska i komunikacijska tehnologija može mijenjati načine na koji ljudi zajedno rade (smanjujući važnost lokacije gdje se nalaze), pristupaju informacijama (omogućujući trenutnu dostupnost velikih količina izvora informacija) te interakciju s drugim ljudima (redovito olakšavajući odnose i mreže ljudi iz cijeloga svijeta). Da bi iskoristili potencijal tehnologije, pojedincima nisu dovoljne samo osnovne tehničke vještine potrebne za korištenje interneta, slanje elektronskih poruka, itd.

Kao i kod drugih alata, tehnologija se može koristiti interaktivno ako korisnici razumiju njezinu prirodu i promišljaju o njezinom potencijalu. I još važnije, pojedinci trebaju povezati mogućnosti koje tehnološki alati nude s osobnom situacijom i ciljevima. Da bi to postigli, prvo trebaju uključiti tehnologiju u svoju svakodnevnu praksu, što će im omogućiti da se s njome upoznaju, a zatim i da prošire njezinu primjenu i u druga područja.

2. kategorija kompetencija: interakcija u heterogenim skupinama

Tijekom cijeloga života pojedinci ovise o vezama s drugim ljudima radi materijalnog i psihološkog preživljavanja te socijalnog identiteta. Budući da društva na neki način postaju sve fragmentiranija i raznolikija, dobro upravljanje međuljudskim odnosima postaje sve važnije, kako zbog dobrobiti pojedinaca, tako i zbog uspostavljanja novih oblika suradnje.

Izgradnja društvenog kapitala je važna budući da postojeće društvene veze slabe, a nove mogu stvarati samo oni koji posjeduju sposobnost formiranja čvrstih mreža. Jedan od mogućih izvora nepravednosti u budućnosti mogle bi biti razlike u sposobnostima različitih skupina za izgradnju i korištenje društvenog kapitala.

Zašto

- potreba za nošenjem s raznolikošću u pluralističkim društvima
- važnost empatije
- važnost društvenog kapitala

Koje kompetencije

- A. izgradnja dobrih odnosa s drugim ljudima
- B. suradnja, timski rad
- C. upravljanje sukobima i njihovo rješavanje

Ključne kompetencije koje pripadaju ovoj kategoriji potrebne su pojedincima da bi učili, živjeli i radili s drugim ljudima. One dijele mnoga zajednička obilježja s takozvanim “socijalnim kompetencijama”, “socijalnim vještinama”, “međukulturalnim kompetencijama” ili “mekim vještinama”.

KOMPETENCIJA 2-A

Sposobnost izgradnje dobrih odnosa s drugim ljudima

Ova ključna kompetencija omogućuje pojedincima da grade, održavaju i upravljaju osobnim odnosima, na primjer s poznanicima, kolegama i strankama. Dobar odnos nije nužan samo za socijalnu koheziju, već i za uspješno gospodarstvo budući da poduzeća i gospodarstvo stavljaju sve veći naglasak na emocionalnu inteligenciju.

Ova kompetencija pretpostavlja da su pojedinci sposobni uvažavati i cijeniti vrijednosti, uvjerenja te kulturalno i povijesno porijeklo drugih ljudi radi stvaranja okruženja u kojemu se osjećaju dobrodošli, u koje su uključeni i u kojemu postižu uspjeh.

Dobra suradnja s drugim ljudima zahtijeva:

- empatiju – sposobnost identificiranja s drugom osobom i zamišljanja situacije s njezinog gledišta. Ovaj proces potiče pojedince na samorefleksiju kad, nakon što razmotre niz različitih mišljenja i uvjerenja, prepoznaju da njihove pretpostavke u nekoj situaciji nisu nužno jednake pretpostavkama drugih ljudi
- učinkovito upravljanje emocijama - samosvijest i sposobnost učinkovitog tumačenja vlastitih i tuđih emocionalnih i motivacijskih stanja.

KOMPETENCIJA 2-B**Sposobnost suradnje**

Mnoge zahtjeve i ciljeve pojedinac ne može ostvariti sam, već su mu potrebne osobe koje dijele iste interese kako bi udružili snage u skupine poput radnih skupina, građanskih pokreta, upravljačkih skupina, političkih stranaka ili sindikata.

Suradnja pretpostavlja da svaki pojedinac posjeduje određene odlike. Svaki pojedinac treba biti sposoban uskladiti svoje obveze prema skupini i njezinim ciljevima s vlastitim prioritetima te mora biti sposoban dijeliti vodstvo i pružati podršku drugima. Specifične komponente ove kompetencije obuhvaćaju:

- sposobnost iznošenja ideja i slušanja tuđih ideja
- razumijevanje dinamike debate i poštivanje dnevnog reda
- sposobnost sklapanja taktičnih i održivih saveza
- sposobnost pregovaranja
- sposobnost donošenja odluka koje vode računa o različitim stajalištima.

KOMPETENCIJA 2-C**Sposobnost upravljanja sukobima i njihovog rješavanja**

Sukobi se javljaju u svim aspektima života, bilo kod kuće, na radnome mjestu ili u široj zajednici i društvu. Sukobi su dio društvene stvarnosti i nerazdvojni dio ljudskih odnosa. Javljaju se kad se dva ili više pojedinaca ili skupina suprotstave jedni drugima zbog različitih potreba, interesa, ciljeva ili vrijednosti.

Da bi se sukob riješio na konstruktivan način, važno je prepoznati da je riječ o procesu koji treba riješiti, a ne poricati. On zahtijeva razmatranje tuđih interesa i potreba te rješenja koja su prihvatljiva za obje strane.

Da bi pojedinci aktivno upravljali sukobima i rješavali ih, oni trebaju biti sposobni:

- analizirati sporna pitanja i interese (npr. moć, priznavanje zasluga, podjela rada, pravednost), uzroke sukoba i mišljenja svih strana, uviđajući da postoje različita moguća stajališta
- prepoznati područja slaganja i neslaganja
- preformulirati problem
- odrediti prioritetne potrebe i ciljeve te odlučiti čega su se voljni odreći i pod kojim uvjetima.

3. kategorija kompetencija: autonomno djelovanje

Autonomno djelovanje ne znači djelovanje u društvenoj izolaciji. Naprotiv, ono zahtijeva svijest o nečijoj okolini, društvenoj dinamici te o ulogama koje netko ima i želi imati. Da bi bili autonomni, pojedinci trebaju biti sposobni upravljati svojim životom na promišljene i odgovorne načine te imati kontrolu nad svojim životom i radnim uvjetima.

Pojedinci moraju biti autonomni da bi učinkovito sudjelovali u razvoju društva i dobro funkcionirali u različitim sferama života kao što su profesionalni, obiteljski i društveni život. Trebaju samostalno graditi identitet i vršiti izbore, a ne se povoditi za mnoštvom. Pri tome trebaju promišljati o svojim vrijednostima i postupcima.

Autonomno djelovanje ima veliku važnost u suvremenom svijetu, u kojemu položaj pojedinaca nije više jasno utvrđen kao što je nekad bio. Da bi svome životu dali smisao i definirali svoju poziciju, pojedinci trebaju graditi osobni identitet. Jedan od primjera odnosi se na profesionalni život, u kojemu je stalno zaposlenje kod samo jednog poslodavca tijekom cijeloga života sve rjeđi slučaj.

Općenito, biti autonoman znači biti usmjeren na budućnost i svjestan svoje okoline, društvene dinamike te uloga koje netko ima i želi imati. To podrazumijeva i dobru sliku o sebi te sposobnost prevođenja potreba i želja u čin volje: odluke, izbore i postupke.

KOMPETENCIJA 3-A

Sposobnost djelovanja u globalnom kontekstu

Ova ključna kompetencija zahtijeva od pojedinaca da razumiju i sagledaju širi kontekst svojih postupaka i odluka. Drugim riječima, pojedinci se trebaju dovesti u odnos, na primjer, s društvenim normama, društvenim i gospodarskim institucijama te događajima iz prošlosti. Trebaju prepoznati kako se njihova djela i odluke uklapaju u širi kontekst.

Na primjer, ova kompetencija traži od pojedinaca da:

- razumiju obrasce
- imaju predodžbu sustava u kojemu postoje (tj. njegovih struktura, kulture, običaja, službenih i neslužbenih pravila i očekivanja te uloge koju imaju u njemu, uključujući zakone i propise, ali i nepisane društvene norme, moralne kodekse, pravila ponašanja i protokole. Na taj način

Zašto

- potreba za ostvarivanjem vlastitog identiteta i postavljenih ciljeva u kompleksnom svijetu
- potreba za uživanjem prava i preuzimanjem odgovornosti
- potreba za razumijevanjem vlastite okoline i njezinog funkcioniranja

Koje kompetencije

- A.** djelovanje u globalnom kontekstu
- B.** oblikovanje i provođenje životnih planova i osobnih projekata
- C.** zaštita i inzistiranje na pravima, interesima, granicama i potrebama

nadopunjuju razumijevanje svojih prava sa sviješću o ograničenjima kojima su podložni njihovi postupci.)

- prepoznaju izravne i neizravne posljedice svojih postupaka
- biraju između različitih pravaca djelovanja promišljajući o mogućim posljedicama s obzirom na individualne i kolektivne norme i ciljeve.

KOMPETENCIJA 3-B

Sposobnost stvaranja i provođenja životnih planova i osobnih projekata

Ova kompetencija odnosi se na primjenu koncepta upravljanja projektima. Ona zahtijeva od pojedinaca da tumače život kao strukturiranu priču te da mu daju smisao i svrhu u promjenjivoj okolini, u kojoj je život često fragmentiran.

Ova kompetencija podrazumijeva usmjerenost na budućnost, optimizam i svijest o potencijalu, ali i čvrsto „stajanje na zemlji“. Na primjer, pojedinci moraju biti sposobni:

- definirati projekt i postaviti ciljeve
- utvrditi i procijeniti dostupna i potrebna sredstva (npr. vrijeme i novac)
- odrediti prioritetne ciljeve i razraditi ih
- koristiti sredstva potrebna za postizanje višestrukih ciljeva
- učiti iz prošlih postupaka, predviđajući buduće ishode
- pratiti napredak, čineći nužne prilagodbe tijekom razvoja projekta.

KOMPETENCIJA 3-C

Sposobnost zagovaranja prava, interesa, ograničenja i potreba

Ova je kompetencija važna u mnogim kontekstima: od veoma kompleksnih pravnih poslova do svakodnevnih situacija u kojima pojedinci štite svoje interese. Iako su mnoga prava i potrebe utvrđene i zaštićene zakonima ili ugovorima, na kraju su ipak pojedinci oni koji trebaju prepoznati i procijeniti svoja (i tuđa) prava, potrebe i interese te ih aktivno zagovarati i braniti.

S jedne strane, ova kompetencija odnosi se na individualna prava i potrebe pojedinaca, a s druge i na njihova prava i potrebe kao članova kolektiva (npr. aktivno sudjelovanje u demokratskim institucijama te u lokalnim i nacionalnim političkim procesima). Na primjer, ona podrazumijeva sposobnost:

- razumijevanja vlastitih interesa (npr. glasovanje u izborima)
- poznavanja pisanih pravila i načela na kojima mogu temeljiti svoj slučaj
- stvaranja argumenata u svrhu priznavanja vlastitih potreba i prava
- predlaganja dogovora ili alternativnih rješenja.

PRIMJENA KONCEPTUALNOG OKVIRA U OBLIKOVANJU PROCJENA POSTIGNUĆA I CJELOŽIVOTNOG UČENJA

Međunarodna istraživanja i procjena ključnih kompetencija

Posljednjih godina nova međunarodna istraživanja prvi put izravno ispituju razine znanja i vještina koje su potrebne mladim i odraslim osobama za nošenje sa životnim izazovima. Istraživanja PISA i ALL omogućuju međunarodnu usporedbu obrazovnih ishoda.

Iako se procjene i dalje provode prvenstveno pomoću testova „papir-olovka“ te iako su u velikoj mjeri usredotočene na sposobnost korištenja jezika, simbola i tekstova na interaktivan način (kompetencija 1-A), ostvaren je značajan napredak u ispitivanju u kojoj mjeri mlade i odrasle osobe posjeduju potrebne kompetencije. Na primjer, kao što je vidljivo iz PISA-inih definicija čitalačke, matematičke i prirodoslovne pismenosti, cilj PISA-e jest ustvrditi stupanj do kojeg pojedinci refleksivno pristupaju znanju i učenju, što čini temelj konceptualnog okvira.

PISA-ine definicije:

Čitalačka pismenost

Sposobnost razumijevanja, korištenja i promišljanja o pisanim tekstovima radi postizanja osobnih ciljeva, razvoja znanja i potencijala te sudjelovanja u društvu

Matematička pismenost

Sposobnost prepoznavanja matematičkih problema, razumijevanja i angažmana u matematici te stvaranja dobro utemeljenih prosudbi o ulozi matematike, potrebna u nečijem sadašnjem i budućem osobnom, poslovnom i društvenom životu s vršnjacima i članovima obitelji te u životu konstruktivnog, zainteresiranog i promišljajućeg građanina

Prirodoslovna pismenost

Sposobnost korištenja prirodoslovnog znanja, prepoznavanja pitanja i izvođenja zaključaka temeljenih na dokazima radi razumijevanja i lakšeg donošenja odluka o prirodnom svijetu i promjenama koje u njemu izaziva ljudska aktivnost

Nije jednostavno u potpunosti procijeniti razinu motivacije učenika za refleksivno korištenje znanja. Za početak valja procijeniti jesu li sposobni promišljati o dubljem značenju i strukturi pisanih tekstova. Iz tog razloga PISA-ina procjena čitalačke pismenosti ne pokazuje samo mogu li učenici pronaći i protumačiti informacije, već i mogu li promišljati i procjenjivati ono što su pročitali. PISA svrstava postignuće učenika u čitalačkoj pismenosti na jednu od šest razina znanja i sposobnosti: učenik koji je sposoban stvarati tek jednostavne veze između podataka u tekstu i općeg, svakodnevnog znanja nalazi se na razini 1 te skale. S druge strane, očekuje se da će učenici koji su sposobni kritički vrjednovati pretpostavke i uspješno se nositi s konceptima protivnima očekivanjima dostići razinu 5, odnosno najvišu razinu.

Osim utvrđivanja kognitivnih sposobnosti, idući korak u procjeni jest ispitati stavove i sklonosti. PISA je to u početku činila prvenstveno pomoću zasebnog upitnika o stavovima učenika prema učenju i njihovoj motivaciji. Na primjer, na taj se način prikupljaju podatci o tome koliko su učenici autonomni u učenju kontroliranjem procesa učenja - na primjer provjeravajući što su naučili u odnosu na svoje ciljeve.

Osim kognitivnih sposobnosti učenika, u procjeni prirodoslovne pismenosti PISA 2006 ispitivala se i primjerenost i važnost koju učenici pridaju prirodoslovnoj problematici. Uz to, istraživanje ALL eksperimentiralo je s procjenom sposobnosti pojedinaca za suradnju i timski rad, iako je do sada takav oblik procjene bilo teško provesti u sklopu međunarodnog istraživanja.

Vrijednost cjelokupnog opisanog konceptualnog okvira DeSeCo projekta jest u tome što može poslužiti kao referentna točka za daljnji razvoj procjena postignuća kako bi se dobili potpuniji podaci o ključnim kompetencijama iz svih triju kategorija (interaktivno korištenje alata, interakcija u heterogenim skupinama te autonomno djelovanje). Budući razvoj mogao bi uključivati:

- razvoj profila kompetencija, vodeći računa o činjenici da se kompetencije ne koriste zasebno, već da je u svakom kontekstu potreban splet različitih kompetencija. Takvi profili mogli bi se izraditi promatranjem različitih ishoda za svakog učenika umjesto njegovih izdvojenih pojedinačnih kompetencija.
- veće korištenje informacijsko-komunikacijske tehnologije u ispitivanju s ciljem razvoja interaktivnih ispitnih instrumenata
- analizu doprinosa ključnih kompetencija društvenoj i gospodarskoj dobrobiti.

Ključne kompetencije i cjeloživotno učenje

Opisani konceptualni okvir jednako se odnosi kompetencije koje se trebaju poticati u školi, kao i na one koje se mogu razvijati tijekom cijeloga života. Iz tog razloga on pruža jedinstveni referentni okvir i za školske procjene i za procjene postignuća kompetencija odraslih. Koncept cjeloživotnog učenja zasnovan je na načelu da se sve kompetencije koje su nam potrebne u životu ne mogu steći tijekom osnovnog obrazovanja jer:

- se kompetencije razvijaju i mijenjaju tijekom života, uz mogućnost gubitka ili stjecanja novih kompetencija tijekom vremena
- se zahtjevi nametnuti pojedincima mogu mijenjati tijekom njihova života kao posljedica razvoja tehnologije te društvenih i gospodarskih struktura
- razvojna psihologija upućuje na činjenicu da razvoj kompetencija ne završava krajem adolescencije, već se nastavlja i u odrasloj dobi. Sposobnost refleksivnog mišljenja i djelovanja, koja se nalazi u središtu konceptualnog okvira, razvija se sa zrelošću.

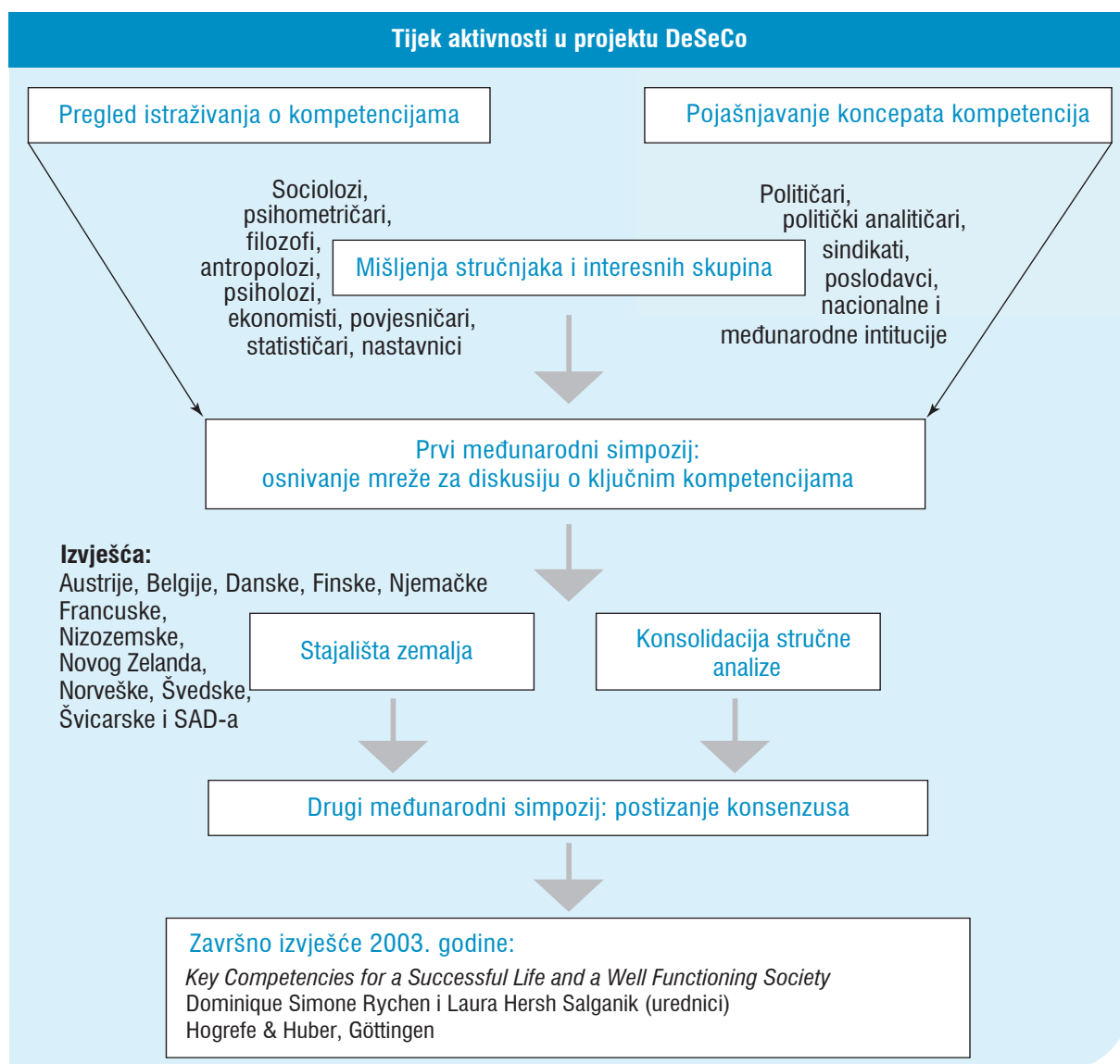
Ovakav pristup ima važne implikacije i za obrazovanje i za procjene kompetencija. Evolucijski model ljudskog razvoja pruža teoretsku osnovu za obrazovanje odraslih. Osim toga, on predstavlja i čvrstu logičku podlogu za procjenu kompetencija pojedinaca tijekom njihova života na temelju općeg skupa kriterija, kao i za razvoj jedinstvene cjelokupne strategije procjenjivanja kompetencija mladih ljudi i odraslih osoba.

RAZVOJ KONCEPTUALNOG OKVIRA

Multidisciplinarna suradnja stručnjaka i zemalja

Cilj OECD-ova projekta DeSeCo bio je prikupiti različita mišljenja stručnjaka i interesnih skupina te provesti jedinstvenu i zajedničku analizu radi utvrđivanja ključnih kompetencija koje su nužne u današnjem svijetu. Projekt DeSeCo povezan je s dvama velikim međunarodnim komparativnim istraživanjima, PISA-u i ALL.

Kao što je vidljivo iz donjeg prikaza, taj je proces započeo prikupljanjem rezultata dotadašnjih istraživanja i mišljenja nacionalnih stručnjaka, a dogovoreni konceptualni okvir potvrđen je na međunarodnom simpoziju. Te su se aktivnosti odvijale od kraja 1997. godine, kada je projekt započeo, do objave završnog izvješća 2003. godine.

Osnovu projekta čine četiri glavne aktivnosti:

- U analizi postojećih istraživanja o kompetencijama proučavalo se na koji način su koncepti korišteni i definirani. Uočena je značajna nedosljednost, što je ukazalo na potrebu za općim konceptualnim okvirom.
- Cilj pojašnjavanja koncepta kompetencija bio je razvoj općeg pristupa ključnim konceptima.
- Stručnjaci su odabrali skup ključnih kompetencija na temelju rezultata istraživanja. Sudjelovali su znanstvenici i stručnjaci iz mnogih disciplina, a cilj njihova zajedničkog rada bio je stvaranje zajedničke osnove koja bi mogla pridonijeti definiranju ključnih kompetencija koje su od političke važnosti.
- Provedene su konzultacije sa zemljama OECD-a s ciljem analize načina na koji je svaka od njih definirala i odabrala kompetencije. Time je omogućeno povezivanje teoretskih stajališta stručnjaka sa stvarnim nacionalnim obrazovnim potrebama i prioritetima.

Središnje pitanje u tom procesu je bilo je li moguće utvrditi skup kompetencija koje se mogu smatrati ključnima u svim zemljama bez obzira na razlike u njihovim kulturama i stajalištima ili čak u kulturama koje istodobno postoje unutar pojedinih zemalja.

S jedne strane valjalo je voditi računa o tome da se čak i opće vrijednosti mogu različito tumačiti u različitim kulturama. S druge strane sudionici u projektu DeSeCo istakli su da su neke zemlje uspjele identificirati opće vrijednosti istodobno vodeći računa o njihovim razlikama. Projekt je omogućio identificiranje skupa temeljnih ideala s kojim konceptualni okvir mora biti usklađen. Ovakav pristup odražava usklađenost aspiracija uz istodobno prihvaćanje raznolikosti u primjeni.

Iako je ovaj projekt proveden u kontekstu zemalja OECD-a, i druge zemlje mogle bi se naći pred sličnim izazovima. Iz tog je razloga definiranje konceptualnog okvira izvršeno u tijesnoj suradnji s UNESCO-om.

Posjetite stranice projekta DeSeCo na internetu

www.oecd.org/edu/statistics/deseeco

www.deseeco.admin.ch

Ključne DeSeCo-ve publikacije

Key competencies for a successful life and a well-functioning society (2003)

D.S. Rychen i L.H. Salganik (urednici)

Contributions to the second DeSeCo symposium (2003)

D.S. Rychen, L.H. Salganik i M.E. McLaughlin (urednici)

Defining and selecting key competencies (2001)

D.S. Rychen i L.H. Salganik (urednici)

Projects on competencies in the OECD context: Analysis of theoretical and conceptual foundations (1999)

L.H. Salganik, D.S. Rychen, U. Moser i J. Konstant